

MALİYE POLİTİKASI ARAÇLARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Taner TURAN*

GİRİŞ

Ekonomik büyüme konusu uzun zamandan beri iktisatçıların temel ilgi ve araştırma alanlarından biri olmaya devam etmektedir. Aslında bir iktisatçının ulusların zenginliğini belirleyen veya etkileyen temel unsurların neler olduğuna ilgisiz kalmasını beklemek gerçekçi değildir.

Özellikle 1980'li yılların ortalarından itibaren maliye politikasının göstergeleri olarak düşünülebilecek kamu harcamaları, vergiler ve bütçe açık veya fazlalarının ekonomik büyüme oranı üzerinde değişik kanallar aracılığıyla olumlu veya olumsuz etkilerde bulunabilecekleri ileri sürülmüştür.

Devlet harcamalarının verimsizliği ve vergilemenin olası olumsuz etkileri nedeniyle söz konusu harcamaların ve dolayısıyla vergilerin düşük tutulmasından yana olan iktisatçılar olduğu gibi, devletin yüksek kamu harcamaları aracılığıyla ekonomik büyüme konusunda son derece yararlı bir rol oynayabileceğini ileri süren iktisatçılar da bulunmaktadır. Maliye politikasının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin anlaşılması devletin ekonomide nasıl bir rol oynayabileceği konusuna da ışık tutabileceğinden son derece önemlidir.

Maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin tam olarak ortaya konulabilmesi için devlet bütçesinin hem gelir hem de gider tarafının dikkate alınması gerektiği, örneğin devlet harcamalarının büyüme üzerindeki etkilerinin söz konusu harcamaların düzey veya bileşiminin yanında nasıl finanse edildiğine bağlı olarak da değişebileceği ileri sürülmektedir. Devlet bütçesinin hem gelir hem de gider tarafının göz önünde bulundurulması gerektiği yaklaşımı teorik olarak cazip görünmekle birlikte literatürde haklı sayılabilecek gerekçelerle yoğun olarak bütçenin sadece bir tarafı üzerine odaklanılmaktadır.

---

* Maliye Bakanlığı Milli Emlak Başkontrolörü

Bu çalışmanın birinci bölümünde vergilerin, ikinci bölümünde devlet harcamalarının, üçüncü bölümünde bütçe açık veya fazlalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelendikten sonra dördüncü bölümünde maliye politikası araçlarının birlikte ekonomik büyüme üzerindeki etkileri değerlendirilmekte beşinci ve son bölümünde ise kısa bir sonuç yer almaktadır.

1. VERGİLERİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Vergiler aracılığı ile kaynakların bir kısmının kamuya aktarılması, diğer her şey sabitken, zorunlu olarak özel kesimde kullanılabilen kaynakların azalmasına ve yeniden dağıtılmasına neden olacaktır. Aslında vergiler aracılığıyla gelirlerinin veya servetlerinin bir kısmı alınan insanların buna bir şekilde tepki verebilecekleri açıktır.

Değişik vergilerin ekonomik büyüme üzerinde farklı etkilerde bulunabilecekleri değerlendirilmektedir. Bu nedenle vergilerin düzeyi kadar yapısının da ekonomik büyüme açısından önemli olabileceği söylenebilir. Vergiler dolaylı ve dolaysız veya saptırıcı-bozucu olan ve olmayan şeklinde sınıflandırılabilir.

Devletin faktör gelirleri (faiz, ücret, kar, rant) ve servet üzerinden aldığı vergiler dolaysız vergiler olarak tanımlanmaktadır. Dolaysız vergilerin başlıca örnekleri arasında gelir ve servet vergileri ile kurumlar vergisi sayılabilir. Gelirler veya karlar üzerine konulan bir vergi kişilerin elde ettikleri net gelirin düşmesi anlamına gelmektedir. Örneğin sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi sermaye birikimi üzerinde etkili olabilir. Kendisiyle yapılan bir söyleşide (The Region, 1993) Nobel ödüllü iktisatçı Robert E. Lucas sermayenin vergilendirilmesinin gelirin iki kez vergilendirilmesini gerektirdiğini, bunun gelecekte tüketme yerine şimdi tüketme yönünde bir eğilime sebep olduğunu ve sermaye birikimini düşürdüğünü, çok sayıda kişinin ABD'deki sermaye stokunun, sermaye birikimini söz konusu çifte vergilendirmeye cezalandırmayan bir vergi sistemi altında, mevcut durumdakinden yüzde 30, 40, 50 daha yüksek olabileceğini tahmin ettiklerini belirtmiştir.

Benzer şekilde vergiler kişilerin yatırımdan elde edecekleri net karı düşürmek suretiyle yatırımların dolayısıyla büyümenin azalmasına neden olabilir. Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise vergilerin sadece fiziksel sermaye yatırımlarını değil beşeri sermaye yatırımlarını da etkileyebilmesidir. Bu şekilde vergiler büyüme oranları üzerinde daha güçlü bir şekilde etkili olabilir.

İşgücünden elde edilen gelirler üzerinden vergi alınması insanların zamanlarını çalışma ve dinlenme arasında nasıl dağıtacaklarını etkileyebilir. İşgücü gelirlerinin vergiye tabi tutulması veya önceden var olan vergi oranının artırılması bütün bireylerin iş gücü arzına yönelik kararlarını aynı şekilde ve yönde etkileyebilir. İşgücü gelirlerinin vergilendirilmesi farklı yönlerde çalışan gelir ve ikame etkisine sahiptir. Bazı bireylerde gelir diğerlerinde ikame etkisi baskın olabilir. Örneğin işgücü gelirlerinin vergilendirilmesinin evli bayanların işgücü arzı üzerindeki etkileriyle yalnız bayanların veya erkeklerin işgücü arzı üzerindeki etkileri farklı olabilir.

Kurumlar vergisinin kısa ve uzun dönem etkileri oldukça farklı olabilir. Kısa dönemde, firmaların karlarını maksimize ettikleri ve rekabetçi piyasada çalıştıkları varsayımına bağlı olarak vergi mükellefi kurumların söz konusu vergiyi derhal yansıtma kapasitesine sahip olmadıkları kabul edilmektedir. Kurumlar vergisinin etkinlik üzerindeki nihai etkisi ise ilgili sektörlerdeki yatırımların getirisini azaltıp azaltmamasına bağlıdır. Fiili yatırımların etkin veya optimalden farklı olmasına neden olabilen kurumlar vergisi yatırımlarla ilgili karar saptırıcı bir vergi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle büyüme üzerinde olumsuz etkilerde bulunabilir.

Tasarrufların veya gayrimenkullerin ve birikmiş sermayenin getirisini düşüren servet vergilerinin etkileri tasarruf arzının esnekliğiyle yakından ilgilidir.

Dolaysız vergilerin kaynak dağılımı üzerindeki etkileri dikkate alınarak, belli alanlara kaynak transferi sağlanmak isteniyorsa çeşitli vergi istisnaları veya indirimleri-iadeleri uygulanabilir. Bu şekilde, vergi istisnasının ya da indiriminin-iadesinin uygulandığı alan çekici kılınarak ekonomik kaynakların bu alana transferleri sağlanabilir. Örneğin araştırma geliştirme faaliyetlerine vergi istisnası getirilmesi bu faaliyetler için ayrılan kaynakların artmasına neden olarak uzun dönemde büyüme oranını yükseltebilir.

Dolaylı vergiler mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler olarak tanımlanmaktadır. Özellikle gelirlerin harcanmasına ilişkin işlemleri vergilendiren dolaylı vergiler tüketicilerin ödedikleri fiyatla üreticilerin aldıkları fiyat arasında bir farklılık oluşmasına neden olur. Mal ve hizmetlerin görece fiyatlarında değişikliğe neden olan dolaylı vergiler nedeniyle fiyatların ekonomideki yol gösterici rolü bozulabilmekte ve kaynakların dağılımında etkisizlik oluşabilmektedir.

Teorik açıdan genel olarak saptırıcı-bozucu vergilerin büyüme üzerinde olumsuz yönde bazı etkilerde bulunabileceği, ancak bu nitelikte olmayan vergilerin büyüme konusunda nötr olduğu kabul edilmektedir. Ancak ampirik olarak söz konusu etkilerin büyüklüğü konusu tartışmaya açıktır.

Vergilerin düz, artan veya azalan oranlı olmasının ekonomik büyüme üzerinde farklı etkilerde bulunabilmesi mümkündür. Ekonomik birimler karar verirken kazanacakları ilave gelirin ne kadarının vergiden sonra kendilerine kalacağını dikkate alacaklarından artan oranlı vergilerin ekonomik büyümeyi daha olumsuz etkileyebileceği kabul edilmektedir.

Kısaca insanların çalışma, tasarruf, yatırım ve kaynak kullanım kararlarını doğrudan etkileme potansiyeline sahip vergiler ekonomik büyüme üzerinde değişik kanallar aracılığı ile etkili olabilir. Bir yanda King ve Rebelo (1990) ulusal vergilemenin; uzun dönem büyüme oranlarını önemli ölçüde etkileyebileceğini, özellikle sermaye mobiliteli açık küçük bir ekonomi için kalkınma tuzaklarına veya büyüme mucizelerine yol açabileceğini, önemli refah implikasyonlarına sahip olduğunu belirtirken diğer yanda Mendoza vd. (1997) teoride vergi oranlarındaki değişikliklerin yatırım ve büyümeyi etkilemesi tahmin edilse de pratikte vergi politikasının, doğrudan ve dolaylı vergiler bileşimindeki değişikliklerin, uzun dönemde ekonomik büyümeyi etkilemek için etkisiz bir enstrüman olduğunu ileri sürmüştür.

Vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazılarının sonuçlarına aşağıda kısaca değinilmektedir.

Çok sayıda gelişmekte olan ülke için 1970-1988 dönemiyle ilgili bir data setini kullanan Easterly ve Rebelo (1992) marjinal gelir vergisi oranlarıyla ilgili iki ölçünün kişi başına tüketim büyüme oranı üzerinde negatif fakat önemsiz bir etkide buldukları sonucuna ulaşmıştır.

Plosser (1992) OECD ülkelerinde ortalama kişi başına reel büyüme oranları ve gelir ve karlar üzerindeki ortalama vergi oranları arasında negatif bir ilişki bulunduğunu, Easterly ve Rebelo (1993) ise başlangıç gelir düzeyi kontrol edildiğinde bu negatif ilişkinin tamamen kaybolduğunu ileri sürmüştür.

Engen ve Skinner (1996) tüm marjinal ve ortalama vergi oranlarını değiştiren büyük bir vergi reformunun büyüme oranlarında ılımlı etkilerde bulunacağı, ancak bunun bile yaşam standartları üzerinde geniş bir kümülatif etkiye sahip olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

ABD ve Britanya'daki sermaye vergisi oranlarını karşılaştırmalı olarak inceleyen Ohanian (1997) iki ülke arasındaki yatırım oranı ve sermaye gelirinin vergilendirilmesindeki tarihsel farklılıkların sermaye mallarına yapılan yatırımın söz konusu vergilendirmeye duyarlı olduğunu ima ettiği, 2. Dünya savaşı esnasında Birleşik Krallık'da olduğu gibi sermaye gelirlerinin vergilendirilmesindeki büyük artışların yatırım ve gelecek ekonomik büyümede keskin düşüşlere yol açabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Leibfritz ve diğerleri (1997) geçmiş 35 yılda ortalama vergi oranlarındaki yaklaşık yüzde 10 puanlık bir artışın OECD yıllık büyüme oranlarını yaklaşık yüzde ½ puan düşürmüş olabileceğini, ancak bu hesaplamanın vergilerin ekonomi üzerindeki etkilerini değerlendirmek için bazı eksiklikleri bulunduğunu, bu nedenle başka bir yaklaşımla söz konusu hesaplamaların desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

18 OECD ülkesiyle ilgili 1965-1991 dönemini içeren bir veri setini kullanan Mendoza vd. (1997) genel olarak işgücü gelirleriyle ilgili vergilerdeki değişikliklerin sermaye gelirleri ve tüketim vergilerindeki değişikliklerden daha güçlü etkilere sahip olduğu, faktör gelirleriyle ilgili vergiler yatırım oranı üzerinde önemli negatif etkilere sahipken tüketim vergisi ve yatırım oranının pozitif bir şekilde ilişkili görüldüğü, 5 yıllık ortalamalara dayalı panel regresyonlarında vergi oranlarının özel yatırım oranları üzerinde etkili olsa da büyümenin istatıksel olarak önemli belirleyicileri olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın yıllık data kullanıldığında vergilerin büyümeyi etkilediğine işaret eden bazı kanıtlar bulunduğu, bunun vergilerin uzun dönem büyümeyi değil daha çok geçiş dönemindeki büyümeyi etkilediğini ima ettiği belirtilmiştir.

ABD ile ilgili 1957-1997 dönemini kapsayan bir veri setini kullanan Vedder (2001) yüksek veya artan vergilerin, istisnasız, daha düşük ekonomik büyümeyle ilişkili olduğunu, gelir vergileriyle ekonomik büyüme arasında güçlü bir negatif ilişki bulunduğunu, genel satış vergilerinin gelir vergisine göre ekonomik büyümeye daha az zararlı olduğunu, bir anlamda gelir vergisinin üretim üzerine konulurken satış vergilerinin üretimin maliyeti üzerine değil yararları üzerine konulduğunu ve tasarruf edilerek bundan kaçınılabileceğini, emlak vergilerinin büyüme üzerinde olumsuz etkisi olmakla birlikte bunun gelir vergisinin etkisi kadar güçlü görünmediğini, kurumlar vergisinin kişi başına gelir büyümesi üzerinde etkili olmadığını ileri sürmüştür.

70 ülkeyle ilgili 1970-1997 dönemini kapsayan bir data seti kullanan Lee ve Gordon (2004) kurumlar vergisi oranının ekonomik büyümeyle önemli biçimde negatif ilişkili olduğu, işgücü gelirleriyle ilgili ortalama vergi oranlarının ekonomik büyüme oranlarıyla ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Vergileme ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen Myles (2000) teorik modellerin vergilemenin ekonomik büyümeyi etkileyebileceği bazı kanalları izole ettiği, bu etkilerin önemli olabileceği, büyüme etkilerinin ampirik testlerinin çözümlenmemiş zorluklarla karşılaşmasına rağmen ampirik kanıtın güçlü bir şekilde vergi etkisinin çok zayıf olduğu sonucuna işaret ettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Easterly ve Rebelo (1993) vergi oranlarının ekonomik büyüme için önemli olduğu kanıtının rahatsız edici şekilde kırılğan olduğunu belirtmiştir.

2. DEVLET HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Günümüzde önemli boyutlara ulaşmış devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde bazı önemli sayılabilecek etkilerde bulunması kuşkusuz olanaklıdır. Devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenirken bu harcamaların düzeyi kadar bileşimi de çok önemli olabilir. Örneğin iki ülkede toplam devlet harcamalarının GSYİH'ye oranının aynı olmasına karşın bileşiminin farklı olması ekonomik büyümeyi farklı şekilde etkileyebilir.

Devlet harcamaları ekonomik veya fonksiyonel olarak sınıflandırılabilir gibi üretken-verimli ve üretken olmayan-verimsiz olarak da sınıflandırılabilir. Devlet harcamaları ekonomik olarak sermaye ve cari harcamalar, fonksiyonel olarak genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, eğitim hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler, çevre koruma hizmetleri, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlerle ilgili harcamalar olmak üzere sınıflandırılabilir.

Devlet harcamaları üretken ve üretken olmayan biçiminde sınıflandırıldığında hangi harcama kalemlerinin üretken hangilerinin üretken olmadığını belirlemek sanıldığı kadar kolay olmayabilir. Örneğin eğitim harcamaları tüketim harcamaları kategorisinde yer alsada üretken harcama olarak düşünülebilir.

Devletin zorunlu fonksiyonlarıyla ilgili harcamalarının büyümeyi arttırabileceği kabul edilmektedir. Söz konusu fonksiyonların neler olduğu tartışmaya açık olsa da mülkiyet haklarının korunması, adalet hizmetlerinin yerine getirilmesi ve temel altyapının sağlanmasına yönelik devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilerde bulunacağı konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Devletin temel fonksiyonları arasında görülmeyen mal ve hizmetler için yaptığı harcamaların büyüme üzerindeki etkisi ise yoğun olarak tartışılmaktadır.

Üretim için gerekli temel altyapı ve kamu mallarının devlet tarafından sağlanması ekonomik büyüme için bir ön şart olarak dahi görülebilir. Üretim için gerekli ve önemli kamu mallarının sunulmasını sağlayarak özel sektörün üretim yapmasını en azından kolaylaştırıp maliyetleri düşürebilen devlet harcamaları bu şekilde yatırımların getirisini ve verimliliğini yükselterek ekonomik büyüme olumlu yönde etkileyebilir. Kamu harcamalarının sosyal getirisinin özel sektördeki fırsat maliyetini geçmesi durumunda bu harcamaların genel verimliliği arttırabileceği, devlet harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesinde kamu ve özel sektörün görece marjinal verimliliklerinin önemli olduğu ileri sürülmektedir.

Kamu yatırım harcamaları ekonomik büyüme pozitif yönde etkileyebilir. Özellikle özel yatırımları tamamlayıcı nitelikteki kamu yatırım harcamalarının büyüme üzerinde olumlu etkilerde bulunabileceği genel olarak kabul edilmektedir.

Devletin eğitim ve sağlıkla ilgili tüketim harcamalarının ekonomik büyüme olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Teorik olarak eğitim harcamalarının insani sermayenin gelişmesine katkıda bulunabileceğinden büyüme üzerinde olumlu bir etkide bulunması beklenebilirse de bu harcamaların arttırılmasının mutlaka büyüme oranını yükselteceğini iddia etmek zordur. Benzer şekilde kamu sağlık harcamaları insanların daha sağlıklı olmalarına neden olacağından büyüme üzerinde olumlu etkide bulunabilir.

Devletin araştırma ve geliştirme faaliyetlerini destekleyen harcamalarının ekonomik büyüme olumlu yönde etkileyebileceği kabul edilmektedir. Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin toplumsal faydasının yüksek olması ve yayılma-taşma etkisi nedeniyle devlet tarafından desteklenmesi ekonomik büyüme pozitif yönde etkileyebilir.

Devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilerde bulunabilmesi de mümkündür. Örneğin özel yatırımları tamamlayıcı

nitelikteki kamu yatırım harcamaları büyümeyi olumlu yönde etkileyebilirken bu nitelikte olmayan başka kamu yatırım harcamalarının dışlama (crowding out) etkisine neden olabileceği ileri sürülebilir.

Benzer şekilde mal ve hizmetlerin göreceli fiyatlarını etkileyen transfer ve sübvansiyonların büyüme üzerinde negatif etkilerde bulunması olanaklıdır. Özellikle bu transfer ve sübvansiyonların nasıl ve kimlere verileceği çıkar gruplarının politik karar birimlerini etkilemek amacıyla bazı faaliyetlerde bulunmalarına yol açabilir. Bu tip faaliyetler kıt kaynakların üretken aktiviteler yerine rant paylaşımına kanalize olması anlamına geldiğinden büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Bununla birlikte transfer harcamalarının büyüme üzerinde mutlaka negatif bir etkide bulunacağını ileri sürmek doğru olmayabilir. Örneğin transfer harcamaları sosyal barış ve uyumun sağlanmasına veya kişilerin verimliliklerinin artmasına katkıda bulunarak büyümeyi olumlu yönde etkileyebilir.

Devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileriyle ilgili 1980'li yıllarda yayımlanan ve birbirlerinden oldukça farklı sonuçlara ulaşan iki çalışma, bir anlamda, konuyla ilgili tartışmaları alevlendirmiştir. Landau (1983) 96 ülkeyle ilgili 1961-1976 dönemini kapsayan bir data setini kullanarak devlet tüketim harcamalarının GSYİH'deki payı ve reel kişi başı GSYİH büyüme oranı arasında negatif bir ilişki bulunduğunu, bunun devletin büyümesinin ekonomik büyümeye zarar verdiği şeklindeki serbest piyasa yanlısı görüşle tutarlı olduğunu sonucuna varmıştır.

Devlet harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi konusunda Landau'dan farklı sonuçlara ulaşan Ram (1986) devlet ve devlet dışı olmak üzere iki sektörlü bir üretim fonksiyonu modelinden türettiği spesifikasyonlarla devlet büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki genel etkilerini, ekonominin geri kalanı üzerindeki (marjinal) dışsal etkisini ve devlet sektöründeki girdi verimliliğinin devlet dışı (özel) sektördekinden yüksek mi yoksa düşük mü olduğunu belirlemeye çalışmıştır. 115 ülkeyle ilgili 1960-1980 dönemini kapsayan bir data setini kullanan Ram büyüme ile devlet harcamalarındaki değişim oranı arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu, marjinal dışsal etkinin genellikle pozitif olduğu, ekonominin geri kalanıyla karşılaştırıldığında devlet sektöründeki faktör verimliliğinin en azından 1960'larda daha yüksek görüldüğü, 1960'larla karşılaştırıldığında devlet büyüklüğünün pozitif dışsal etkisinin 1970'lerde yükselmiş olabileceği, fakat devlet sektöründeki göreceli faktör verimliliğinin 1970'lerde azalmış olabileceği,

devlet büyüklüğünün büyüme üzerindeki pozitif etkisinin daha düşük gelir kontekstlerinde daha güçlü olmasının mümkün olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ram'ın ulaştığı sonuçlarla ilgili bazı önemli sayılabilecek eleştirilerde bulunan Rao (1989), Ram tarafından kullanılan tahmin denklemlerinin geçerlilikleri yeterince kanıtlanmayan varsayımlara dayandığını, devlet büyüklüğünün ekonomi üzerindeki etkilerinin verimlilik ve dışsallık biçiminde ayırmak için güçlü bir temel bulunmadığını, yatay kesit regresyonlarda gözlemlenen devlet büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki genel pozitif etkisinin spesifikasyon problemleri yüzünden yanlı (biased) olabileceğini, zaman serisi regresyonlarında görülen pozitif ve görece büyük etkiyle ilgili sonucun öneminin nedenselliğin birkaç ülkede çift taraflı olması nedeniyle sınırlı olduğunu ve Ram'ın modelinde ileri sürülen tipte bir nedenselliği destekleyen çok az doğrudan kanıt bulunduğunu iddia etmiştir.

Barro (1988) Ram'ın sonuçlarıyla ilgili iki problem bulunduğunu ileri sürmüştür. İlk olarak yatırımın (özel artı kamu) GSYİH'ye oranının sabit tutulduğunu, bunun Barro'nun kendi modelindeki, devletin büyüme üzerindeki negatif etki kanalını elimine ettiğini belirtmiştir. İkinci olarak sonuçların GSYİH'nin büyüme oranının devletin tüketim harcamaları üzerine regresyonunda pozitif katsayı anlamına geldiğini, bu regresyonun gelirin devletin tüketimi üzerindeki ters etkisini gösterebileceğini ileri sürmüştür.

72 ülkeyle ilgili 1960-1985 dönemini kapsayan bir data seti kullanan Barro (1989a) eğitim ve ulusal savunma harcamalarını bunların kamu tüketiminden çok kamu yatırımı gibi olmaları nedeniyle toplam devlet tüketim harcamalarından çıkarmış, devletin tüketim harcamalarının (savunma ve eğitim hariç) kişi başına büyüme ve yatırım oranıyla negatif bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Devletin transfer harcamalarının yatırım için negatif, kişi başına büyüme için pozitif olmasını şaşkıncı bulan Barro, bunun büyümeden transfer harcamaları oranına doğru ters nedensellikten kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca Barro, kamu yatırım harcamaları oranıyla ilgili büyüme denklemindeki katsayının önemli derecede pozitif, eğitim ve savunma harcamaları oranıyla ilgili değişkenlerin ise önemsiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

98 ülkeyle ilgili 1960-1985 dönemini kapsayan bir data setini kullanan ve eğitim ve savunma harcamalarının kamu tüketiminden çok kamu yatırımı gibi oldukları gerekçesiyle bu harcamaları devletin tüketim harcamalarından çıkaran Barro (1989b), kişi başına büyüme ve özel yatırımın GSYİH'ye

oranının devlet tüketim harcamalarının GSYİH'ye oranıyla negatif bir şekilde ilişkili olduğunu, diğer yandan kamu yatırımının büyümeyle az ilişkili olduğunu ileri sürmüştür.

Gelişmekte olan 73 ülkeyle ilgili 1965-1987 dönemini kapsayan bir data setini kullanarak büyümenin politika belirleyicilerini inceleyen Easterly ve Wetzel (1989) GSYİH'nin oranı olarak devlet tüketiminin büyümeyle negatif ilişkili olduğunu, bu sonucun vergilerin yaratmış olduğu negatif bozucu etkilerin ve devletin özel sektörü dışlamasının devlet harcamalarının büyüme üzerindeki pozitif katkısından daha ağır bastığını ima ettiğini belirtmiştir.

Easterly ve Rebelo (1993) yaklaşık 100 ülke için 1970-1988 dönemini kapsayan yatay kesit data ve 28 ülke için 1870-1988 dönemini kapsayan panel data setini kullanarak maliye politikası ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Mali yapıyla kalkınma düzeyi arasında güçlü bir ilişki olduğu, maliye politikasının ekonominin ölçөгünden etkilendiğı, ulaşım ve iletişim yatırımlarının büyümeyle pozitif şekilde ilişkili iken total kamu yatırımlarının özel yatırımlarla negatif biçimde ilişkili olduğu, genel devlet yatırımının büyüme ve özel yatırımla pozitif şekilde bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelişmekte olan 43 ülkeyle ilgili 1970-1990 dönemini kapsayan verileri kullanarak kamu harcamalarının kompozisyonu ve ekonomik büyüme ilişkisini toplam merkezi devlet harcamalarını (cari ve sermayeyi içeren) ve savunma, eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim harcamalarının toplam harcamalar içindeki payını kullanarak inceleyen Devarajan ve diğerleri (1996) reel kişi başı büyüme oranıyla cari harcamaların toplam harcamalara oranı arasında pozitif ve istatistiksel olarak pozitif bir ilişki olduğu, kişi başı büyüme oranı ve kamu harcamalarının kapital bileşeni arasında negatif ve önemli bir ilişki bulunduğu, toplam devlet harcamalarının kişi başına büyüme üzerindeki düzey etkisinin pozitif fakat istatistiksel olarak önemsiz olduğu, savunma ve ekonomik altyapının kişi başı büyümeyle negatif ilişkili görüldüğü, sağlık ve eğitimle ilgili kamu harcamalarının da negatif katsayıya sahip olduğu, verimli olarak düşünülen bir kategoriye giden paydaki bir artışın -eğer bu tip harcamaların başlangıç payı çok yüksek ise- büyüme oranını yükseltmeyebileceğı, başka bir anlatımla harcama kategorilerinin sadece verimliliklerinin değil başlangıç paylarının da önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gwartney ve diğerleri (1998) hem gelişmiş OECD ülkeleri (1960-1996) hem de dünya genelinde 60 ülke (1980-1995 dönemi) için devlet harcamaları ve GSYİH büyümesi arasında negatif ve sürekli bir ilişki

bulduğunu, daha büyük devletin daha yavaş ekonomik büyüme anlamına geldiğini, devletin göreceli büyüklüğünün düşürülmesi halinde daha büyük büyüme oranlarının yakalanabileceğini, çalışmada ulaşılan sonuçların zorunlu-temel fonksiyonlarla ilgili devlet harcamaları düzeyiyle yüksek derecede tutarlı olduğu, bu fonksiyonların sanayileşmiş ülkelerde GSYİH'nin yüzde 15'inden daha azıyla yerine getirilebileceği, bu nedenle büyümeyi maksimize edici devlet harcamaları düzeyinin GSYİH'nin yüzde 15'inden daha fazla olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tanzanya ile ilgili 1965-1996 dönemiyle ilgili bir veri setini kullanan Kweka ve Morrisey (1999) devlet tüketim harcamalarının büyümeyle negatif ilişkili olduğunu, üretken harcamalarla büyüme arasında negatif bir ilişki bulunduğunu, bunun Tanzanya'da kamu fonlarının kullanımının ve kamu yatırımlarının verimsizliğini ima ettiğini, üretken olmayan harcamalardaki artışların daha düşük reel büyüme düzeyleriyle ilişkili olma eğiliminde görüldüğünü, insani sermayeyle ilgili harcamaların büyümeye pozitif katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

21 OECD ülkesi için 1960-2000 dönemiyle ilgili verileri kullanan Heitger (2001) kamu mallarıyla ilgili devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkide bulunacağı, fakat bu pozitif etkinin devletin harcamalarını artırması ve nihai olarak özel mallar sunması durumunda azalacağı hatta tersine döneceği, genel olarak OECD ülkelerinde ulusal savunma, kamu düzeni ve güvenliği, eğitim, ulaşım ve iletişim gibi temel hizmetlerle ilgili devlet harcamalarının payının GSYİH'nin yaklaşık yüzde 14 veya altında olmasına karşın bu ülkelerde toplam devlet harcamalarının GSYİH'ye oranının 1990'larda ortalama yüzde 46 olduğu, toplam devlet harcamalarının ekonomik verimlilik üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu, ayrıca bir dışlama etkisinin bulunduğu, ekonomik aktiviteyle pozitif ilişkili görünen hiçbir harcama tipi (faiz ödemeleri, sübvansiyonlar, tüketim, transfer ve yatırım harcamaları) bulunmadığı, aksine hemen hemen tüm alt harcama kategorilerinin büyüme etkilerinin negatif görüldüğü sonucuna ulaşmıştır.

34 gelişmekte olan ülkeyle ilgili 1979-1997 dönemini kapsayan bir data setini kullanarak Ram'ın iki sektörlü büyüme modelini yeniden tahmin eden Günalp ve Gür (2002) tahmin sonuçlarının Ram'ın yatay kesit analizi sonuçlarını doğruladığı, devlet büyüklüğünün gelişmekte olan ülkelerin ekonomik performansı ve büyümesiyle pozitif bir şekilde ilişkili görüldüğü, devlet büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki toplam etkisinin pozitif

ve oldukça büyük olduğu, ayrıca devlet büyüklüğünün devlet dışı sektörün çıktısı üzerindeki marjinal dışsal etkisinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yunanistan, İrlanda ve Birleşik Krallıkla ilgili verileri kullanan Loizides ve Vamvoukas (2005) söz konusu ülkelerde kamu harcamalarının ulusal gelirden ya kısa ya da uzun dönemde büyümeye neden olduğunu, kamu genişlemesinin ekonomik büyümeyi engellediği hipotezinin genel olarak reddedildiğini, kamu harcamalarının genel ekonomik kalkınmayı teşvik ettiğini, Yunanistan'la ilgili verilerin artan çıktının-üretim kamuya harcamalarında büyümeye neden olduğunu ileri süren Wagner hipotezini desteklediğini, trivariate model kabul edildiğinde ayrıca UK verilerinin de benzer bir sonuca işaret ettiğini belirtmiştir.

3. BÜTÇE AÇIK VEYA FAZLALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bütçe açık veya fazlalarının ekonomik büyüme üzerinde bazı etkilerde bulunması beklenebilir. Diğer her şey sabitken bütçe açıklarında bir artış, özel tasarruflardaki bir artış tarafından dengelenmedikçe, ulusal tasarrufların ve yatırımların dolayısıyla ulusal gelirin düşmesi anlamına gelebilir. Özel tasarrufların söz konusu açıkları tam olarak dengeleyecek biçimde artmasını beklemek, en azından, tartışmalı bir yaklaşımdır. Bütçe açıkları faiz oranları kanalıyla da büyüme üzerinde bazı etkilerde bulunabilir.

Genel olarak devletler topladıkları gelirlerden daha fazla harcama yaptıklarından bütçe açıklarının finanse edilmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Aşırı bütçe açıklarının makroekonomik istikrarsızlıklar yaratarak büyümeyi olumsuz yönde etkileyebileceği ileri sürülebilir. Ayrıca aşırı bütçe açıkları bazı makro sorunların göstergesi olarak da düşünülebilir. Aşırı bütçe açıkları bireylerin gelecekle ilgili beklentilerini etkileyerek olumsuz bazı gelişmelerin yaşanmasına da neden olabilir.

Fischer (1993) küçük bütçe açıklarının devamlı büyümeye yardımcı olmakla birlikte yüksek büyüme için gerekli olmadığı, büyük bütçe açıkları büyümeye negatif ilişkili iken bütçe fazlalarının daha hızlı büyümeye, daha büyük sermaye birikimi ve yüksek verimlilik artışı aracılığıyla, güçlü bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Easterly ve Rebelo (1993) devlet bütçe fazlalarının, çapraz kesitte, sürekli olarak ekonomik büyüme ve özel yatırımlarla pozitif ilişkili olduğunu belirtmiştir.

4. MALİYE POLİTİKASI ARAÇLARININ BİRLİKTE EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin tüm yönleriyle anlaşılabilmesi için maliye politikasıyla ilgili tek bir araç yerine devlet bütçesinin hem gelir hem de gider tarafının dikkate alınması gerektiği, bütçenin sadece bir yönüne odaklanmanın regresyon tahminlerinde yanlışlıklara neden olacağı ileri sürülmektedir. Örneğin devlet harcamalarının büyüme üzerindeki etkileri söz konusu harcamaların düzey veya bileşimine bağlı olduğu gibi nasıl finanse edildiğine de bağlı olabilir. Benzer şekilde vergilerin büyüme üzerindeki etkileri hangi harcamaları finanse etmek için kullanıldıklarına bağlı olarak değişebilir.

Barro (1988) özel üretim fonksiyonunda girdi olarak yer alan kamu hizmetlerinin, devlet (harcamaları) ve büyüme arasında potansiyel olarak pozitif bir bağ yarattığını, yüksek harcama oranının büyümeyi arttıracığını buna karşın yüksek vergi oranının kişilerin vergi öncesi gelirlerinin daha küçük bir bölümünü almaları anlamına geldiğinden büyüme oranını düşürme eğiliminde olduğunu, harcama-vergi oranlarının düşük değerlerinde ilk etkinin, yüksek değerlerinde ise ikinci etkinin baskın olduğunu ileri sürmüştür. Bu noktanın maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki olası etkilerini anlamak açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Endojen büyüme modelleri bozucu olmayan vergilerle finanse edilen üretken harcamalardaki bir artışın büyümeyi arttıracığını, aynı üretken harcamaların finanse edilmesi için bozucu vergilerin kullanılması halinde sonucun belirsiz olduğunu, benzer şekilde bozucu olmayan vergilerle finanse edilen üretken olmayan harcamalardaki bir artışın büyüme üzerinde net etkisi olmadığını, bozucu vergilerle finanse edilen üretken olmayan harcamalardaki bir artışın büyüme üzerinde olumsuz etkide bulunduğunu öngörmektedir (Benos: 2005).

Vergi veya harcama değişikliklerinin etkilerinin izole edilerek değerlendirilmesinin anlamlı olmadığını, fonların hem kaynaklarının hem de kullanımının dikkate alınması gerektiğini belirten Helms (1985) ABD'deki 48 eyalet devletiyle ilgili 1965-1979 dönemini kapsayan bilgileri kullanarak vergilerin ekonomi üzerindeki etkisinin nasıl kullanıldıklarına bağlı olduğu, vergi gelirlerinin transfer harcamaları için kullanılması durumunda ekonomik büyümeyi önemli ölçüde olumsuz biçimde etkilediği, eğitim, otoyollar, kamu sağlığı ve güvenliği gibi kamu hizmetlerini geliştirmek amacıyla kullanıldığında

büyümeyle olumlu etkileyebileceği, başka bir anlatımla söz konusu harcamaların sağlayacağı yararların vergilerin yaratmış olduğu olumsuz etkilerden fazla olabileceği sonucuna varmıştır.

107 ülkeyle ilgili 1970-1985 dönemini kapsayan bir data setini kullanan Engen ve Skinner (1992) hem devlet harcamalarının hem de vergilemenin büyüme üzerinde güçlü ve negatif etkileri olduğunu, devlet harcamalarında ve vergilemede yüzde 10 puanlık bir dengeli bütçe artışının uzun dönem büyüme oranlarını yüzde 1.4 puan düşürmesinin tahmin edildiğini, vergilemenin üretim üzerindeki etkisini değerlendirmede vergi sisteminin idari yapısının da önemli olduğunu, Ram'ın sonuçlarının enstrümental değişkenler tahmin yaklaşımı tarafından desteklenmediğini belirtmiştir.

Çok sayıda ülke için 1975-1984 dönemini kapsayan verileri kullanıp maliye politikasındaki tam değişikliğin belirlenebilmesi için devlet bütçe kısıtını regresyon denklemlerine empoze ederek mali yapı ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen Miller ve Russek (1993) devlet harcamalarında borçlanmayla finanse edilen artışların büyümeyle geciktirdiği-yavaşlattığı, vergiyle finanse edilen artışların harcama kategorisine bağlı olarak büyümeyle arttırdığı veya düşürdüğü, eğitim harcamasının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip tek kategori olduğu, devlet bütçe fazlasının, özellikle açık yükseltilecek vergilerle düşürüldüğünde, genellikle büyümeyle arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Cashin (1994) gelişmiş 23 ülkeyle ilgili 1971-1988 dönemiyle ilgili verileri kullanarak kamu sermaye sunumundaki ve transfer ödemelerindeki artışların ekonomik büyümeyle arttırıcı ve bozucu vergiler konulmasının büyümeyle sınırlayıcı etkilerinin ampirik olarak doğrulandığını, özel üretim fonksiyonlarına üretken kamu girdileri olarak giren kalemlerle ilgili artan devlet harcamalarının ekonomik büyümeyle arttırdığını, bu harcamaları finanse etmek için konulan bozucu vergilerin özel sermayenin getirisini düşüreceğini ve ekonomik büyümeyle bastıracağını, ulusların ekonomik büyümesine devletin çeşitli katkılarını değerlendirmede önemli değiş tokuşların bulunduğunu ileri sürmüştür.

OECD ülkelerindeki kanıtın kamu harcamaları ve vergilerin yapısının durağan-durgun durum büyüme oranını etkileyebileceğini öngören endojen büyüme modellerinin tahminleriyle uyumlu olup olmadığını 22 OECD ülkesiyle ilgili 1970-1995 dönemini kapsayan bir veri setini kullanarak inceleyen Kneller ve diğerleri (1999) bozucu olmayan vergileme büyümeyle

düşürmezken bozucu vergilemenin büyümeyi düşürdüğü, üretken devlet harcamaları büyümeyi yükseltirken üretken olmayan harcamaların yükseltmediği sonucuna ulaşmıştır.

Devlet bütçe kısıtını ve çıkarılan değişkenlerden kaynaklanan olası yanlılıkları açıkça dikkate alan ve gelişmekte olan 30 ülkeyle ilgili 1970-1990 dönemini kapsayan bir data setini kullanan Bose ve diğerleri (2003) devlet sermaye harcamalarının GSYİH'deki payının ekonomik büyümeyle pozitif ve önemli şekilde bağlantılı iken cari harcamaların önemsiz olduğu, sektörel açıdan bütçe kısıtı ve çıkarılan değişkenler dikkate alındığında sadece eğitimdeki devlet yatırım ve toplam harcamaların büyümeyle ilişkili önemli giderler olduğu, diğer sektörlerdeki (ulaşım ve iletişim, savunma) kamu yatırım ve harcamalarının başlangıçta büyümeyle önemli bir ilişkisi olmasına karşın bu ilişkinin devlet bütçe kısıtı ve diğer sektörel harcamalar analize eklendiğinde devam etmediği, ayrıca devlet bütçe açığının büyüme üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

16 OECD ülkesiyle ilgili 1970-1997 dönemini kapsayan bir data setini kullanarak ve bütçenin iki tarafının kompozisyonunu dikkate alarak maliye politikası ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen Benos (2005) eğitim harcamalarının büyüme üzerindeki etkisinin daha yoksul ülkelerde daha güçlü görüldüğü, sağlıkla ilgili harcamalarda bunun tersinin geçerli olduğu, bütçe fazlalarının büyümeyle pozitif katkıda bulunduğu, büyüme ve bozucu vergiler arasında doğrusal olmayan bir ilişki tespit edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Avrupa Birliği üyesi 15 ülkeyle ilgili 1970-2006 dönemini kapsayan bir veri setini kullanan Afonso ve Alegre (2008) tarafından kamu tüketim harcamaları ve sosyal güvenlik katkılarının ekonomik büyüme üzerinde negatif, kamu yatırımlarının pozitif etkide bulunduğu, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının üretim üzerindeki etkisi negatifken eğitimle ilgili kamu harcamalarının uzun dönemde çok verimli olduğu, bütçe açıklarının istatistiksel olarak daima önemli olmasa da uzun dönem büyüme üzerinde pozitif etkide bulunduğu, toplam kamu gelirlerinin genel etkisinin negatif olarak tahmin edildiği, kullanılan vergilerle ilgili tahmin edilen katsayıların aşırı derecede önemli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ

Ekonomik büyümenin belirleyicilerinin ne olduğu konusu uzun zamandan beri iktisatçıların ilgisini çekmeye devam etmektedir. Özellikle

1980'li yılların ortalarından itibaren geliştirilen büyüme modellerinde politika değişkenlerinin rolü yoğun olarak tartışılmaya başlanmış ve maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki olası etkileri önemli araştırma konularından biri haline gelmiştir.

Devlet harcamaları, vergiler ve bütçe açık-fazlalarının ekonomik büyüme üzerinde farklı kanallar aracılığıyla etkili olabilecekleri kabul edilmektedir. Genel olarak üretken devlet harcamalarının büyüme üzerinde olumlu, üretken olmayan harcamaların ise olumsuz etkide bulunduğu ileri sürülmektedir.

Ekonomik birimlerin çalışma, tasarruf ve yatırım kararlarını ve kaynakların dağılımını etkileme potansiyeline sahip vergilerin büyüme üzerinde bazı etkilerde bulunabileceği düşünülmektedir. Özellikle bozucu vergilerin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği iddia edilirken bozucu olmayan vergilerin nötr olduğu belirtilmektedir.

Bütçe açıklarının ekonomik büyümeyle negatif, bütçe fazlasının ise pozitif yönde ilişkili olduğu ileri sürülmektedir.

Maliye politikası araçlarının birlikte ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, devlet bütçesinin hem gelir hem de gider tarafının dikkate alınması gerektiği gerekçesiyle, özellikle son yıllarda yoğun olarak tartışılmaktadır. Bütçenin sadece bir tarafı üzerine odaklanmanın regresyon analizlerinde yanlışlıklara neden olabileceği belirtilmektedir.

Konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılabildiği görülmektedir. Bu durum aslında şaşırtıcı değildir. Ekonomik büyümeyi etkileme potansiyeline sahip çok sayıda değişken bulunmaktadır. Bu anlamda maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin büyümeyle ilgili diğer değişkenlerden ayrıştırılmasının gerçekten kolay bir iş olmadığı düşünülmektedir. Örneğin kurumların ve kamu yönetiminin kalitesinin ve yapısının maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini farklılaştırabilmesi mümkündür. Hesap verebilir, etkin ve şeffaf bir kamu yönetimine sahip bir ülkeyle bu niteliklerden yoksun bir ülkede maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri birbirlerinden oldukça farklı olabilir. Bu nedenle maliye politikası araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenirken söz konusu noktaların göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afonso, Antonio and Juan Gonzalez Alegre “Economic Growth and Budgetary Components,” ECB Working Paper Series, No 848, Januray 2008.
- Barro, Robert J., “A Cross - Country Study Of Growth, Saving And Government,” NBER Working Paper No. 2855,1989a.
- Barro, Robert J., “Economic Growth In A Cross Section Of Countries,” NBER Working Paper No.3120, 1989b.
- Barro, Robert J., “Government Spending In A Simple Model Of Endogenous Growth,” NBER Working Paper No. 2588,1988.
- Benos, Nikos “Fiscal Policy and Economic Growth: Empirical Evidence from OECD Countries,” Discussion Paper, 2005.
- Bose, Niloy, M Emranul Haque, and Denise R Osborn “Public Expenditure and Economic Growth: A Disaggregated Analysis for Developing Countries”, June 2003.
- Cashin, Paul “Government Spending,Taxes and Economic Growth,” IMF Working Paper WP/94/92, August 1994.
- Devarajan, Shantayanan, Vinaya Swaroop, Heng-Fu Zou, “The Composition Of Public Expenditure And Economic Growth,” Journal of Monetary Economics, 1996.
- Easterly, William and Sergio Rebelo, “Fiscal Policy And Economic Growth:An Empirical Investigation,” NBER Working Paper No. 4499, 1993.
- Easterly, William R. and Deborah L. Wetzel “Policy Determinants of Growth,” WB Working Papers, 1989.
- Easterly, William and Sergio Rebelo, “Marginal Income Tax Rates and Economic Growth in Developing Countries,” The World Bank Working Papers, 1992.
- Engen, Eric M., Jonathan Skinner, “Taxation and Economic Growth,” NBER Working Paper No. 5826, 1996.

- Engen, Eric M., Jonathan Skinner, "Fiscal Policy And Economic Growth," NBER Working Paper No. 4223, 1992.
- Fischer, Stanley, "The Role of Macroeconomic Factors in Growth", NBER Working Paper No. 4565, 1993.
- Günalp, Burak and Timur Han Gür, "Government expenditures and economic growth in developing countries:Evidence from a panel data analysis," METU Studies in Development, 2002.
- Gwartney, James, Randall Holcombe and Robert Lawson,"The Scope of Government and the Wealth of Nations" The CATO Journal, 1998
- Helms, Jay L. "The Effect of State and Local Taxes on Economic Growth: A Time Series-Cross Section Approach", The Review of Economics and Statistics, 1985.
- Heitger, Bernhard, "The Scope of Government and Its Impact on Economic Growth in OECD Countries," Kiel Working Paper No. 1034, 2001.
- King, Robert G., Sergio Rebelo, "Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications," NBER Working Paper No. 3338, 1990.
- Kneller, Richard, Michael Bleaney and Norman Gemmell "Growth, Public Policy and the Government Budget Constraint: Evidence from OECD Countries," Discussion Paper No.98/14, 1999.
- Kweka, Josaphat P. and Oliver Morrissey, "Government Spending and Economic Growth",1999.
- Landau, David, "Government Expenditur and Economic Growth: A Cross-Country Study," Southern Economic Journal, 1983.
- Lee, Young, Roger H. Gordon, "Tax Structure and Economic Growth", 2004.
- Leibfritz, W., J. Thornton and A. Bibbee (1997), "Taxation and Economic Performance", *OECD Economics Department Working Papers*, No. 176, OECD Publishing.
- Loizides, John and George Vamvoukas, "Government Expenditure And Economic Growth: Evidence From Trivariate Causality Testing," Journal of Applied Economics, 2005.
- Myles, Gareth D. "Taxation and Economic Growth", 2000.

- Mendoza, Enrique G., Gian Milesi-Ferretti, Patrick Asea, “On the ineffectiveness of tax policy in altering long-run growth: Harberger’s superneutrality conjecture”, *Journal of Public Economics*, 1997.
- Miller, Stephen M. and Frank S. Russek, “Fiscal Structures and Economic Growth: International Evidence” 1993.
- Ohanian, Lee E., “How Capital Taxes Harm Economic Growth: Britain Versus the United States”, *Business Review*, Federal Reserve Bank of Philadelphia, 1997.
- Plosser, Charles “The Search for Growth,” 1992.
- Ram, Rati, “Government Size and Economic Growth: A new Framework and Some Evidence from Cross-Section and Timer-Series Data,” *American Economic Review*, 1986.
- Rao, V. V. “Government Size and Economic Growth: A new Framework and Some Evidence from Cross-Section and Timer-Series Data:Comment,” *American Economic Review*, 1989.
- The Region, “Interview with Robert E. Lucas Jr.” Federal Reserve Bank of Minneapolis, 1993.
- Vedder, Richard, “Taxes and Economic Growth,” 2001.